

«Святковий вінок» українським дітям від Ольги Будугай

До ювілею вельмишановної поетеси, науковця, Людини

Сергій Литвиненко

м. Переяслав-Хмельницький

Однією із рис сучасного суспільного життя, безумовно, можна назвати високу інформативність. Переконливою ознакою цього є високий рівень адаптивності зовсім юних дітей до продуктів новітніх технологій. Роздуми відомого французького письменника Віктора Гюго «Одне витіснить інше» точно прикладається до нашої з вами сучасності. Щоправда, класик мав на увазі книгу як новітнє явище, що витісняє активний контакт людини з архітектурою, а сьогодні бачимо, як медіапростір із можливістю виходу в нього за допомогою безлічі електронних пристроїв впевнено витісняє друковане слово.

Детальний розгляд даної проблеми за мету собі не ставимо, а натомість хочемо звернути увагу на прояв класичної відданості Слову, що покликане нести Добро, Любов, Красу в сучасному, повному суперечливих благ, світі. Прикладом цього прояву є цикл віршів для дітей авторки Ольги Будугай «Святковий вінок» із однойменної книжки Ольги та Андрія Будугайв (м. Переяслав-Хмельницький, 2009) [3, с. 3-22].

Сьогодні література для дітей – це гостра необхідність у процесі формування людини, громадянина-патріота нового часу. А вихований він може бути лише через проповідь життя, побудованого на непромінальних цінностях. Слушно сказав професор Григорій Клочек, що «гуманізація, етизація, естетизація особистості, її мовленнєво-риторичний розвиток самі по собі, природно «спільними зусиллями» продукують патріотизм. Відсутність у молодій людини патріотизму є точним показником аномальності процесу розумового, морального та етико-естетичного виховання, яка її сформувала» [5, с. 7].

«Святковий вінок» – цикл віршів, що натхненно проповідує свято життя. 23 вірші для дошкільнят і молодших школярів від поетеси Ольги Будугай – світлі, красиві, легкі та художньо багаті. Образно-асоціативний ряд циклу не широкий, але достойно щільний, рясно наповнений зрозумілими дітям різноманітними героями. Загалом, це: *персонажі* (діти, дорослі), *істоти* (казкові, як, наприклад, Гном чи тварини), *явища* (природні чи людської діяльності) та, звичайно, *свята*. Зазначимо також, що вірші читаються легко і здатні надихнути дитвору на творчість. Прості рядки рими (часом дієслівні) сприяють легкому запам'ятовуванню малими читачами.

Розглянемо кілька поезій зі згаданого циклу віршів О. Будугай.

Вірш «*Зимові свята*» по-народному передає дух тієї пори року, що так полюбляє українська молодь. Взимку відпочиває природа і значно менше стає клопотів у землеробів. На цей час і припадає більшість свят, історія багатьох із яких сягає ще дохристиянського періоду буття нашого народу.

Авторці вдається досягти максимальної змістової передачі у стислій поезії. У чотирьох невеликих катренках розкрито особливості свят Миколая, Різдва Христового, Нового року, Василя та Водохреща. У

творі згадано ряд обрядових заходів: колядки, закінчення посту («Будемо колядувати, / Їсти з медом піріг» [3, с. 4]); щедрівки із незмінним атрибутом «Козою», посівання («Щедрувать будем, / І «Козу» поведем», / А хлоп'яток-козачаток / посівать пошлем» [3, с. 4]); освячення води («Йордан настав, / Освятити водицю в річці, / Кригу-лід поламав» [3, с. 4]).

Зазначимо, що поетеса уміло детонує допитливість юних читачів і кожен із них може зацікавитись деталями: чому посівають лише хлопці і чому Йордан позбавив ставка криги. Так у простій, доступній дітям формі твору О. Будугай звертає увагу дітей на народні традиції.

Вірш О. Будугай «Зимові свята» успішно передає зміст через вдале втілення його в динамічній формі. Це – народний пісенний вірш, що найчастіше використовується в «ліричних, танцювальних і обрядових піснях» [9, с. 479]. Він ритмічний, веселий. Короткі рядки спрощують читання нетерплячим дітям.

Проте зазначимо, що вірш не є фольклорною стилізацією. У творі відсутній ліричний виразник класичного народного вірша – сива давнина, етнос, що звертається до сучасника, а натомість бачиться авторський діалог зворотного характеру. Тобто звернення сучасника до глибоких традицій, їх вивчення та повага. Отже, авторці вдалося створити оригінальний діалог, в якому задіяні дві іпостасі одного народу, проміжок між якими – віки.

Досягненню «народності» вірша сприяє ряд стилістичних засобів. Так, «Зимові свята» розпочинається із персоніфікації «Ой зима іде, / Гарні свята веде» [3, с. 4]. Цей же різновид метафори сприяє олюдненню Нового року та Йордану в наступних строфах («Завіта з доріг / Новий рік на поріг» [3, с.4], «Йордан ... освятити водицю, ... кригу-лід поламав» [3, с. 4]). Додають віршеві фольклорного відтінку і вжиті авторкою приклади «хлоп'ятка-козачатка» та «крига-лід».

Особливу увагу хочеться звернути на вірш Ольги Будугай «*Ластівка*» [3, с. 9]. Ластівка – птах, який є класичним символом весни в українській поетичній та народній традиціях. Атмосфера твору – весняна, настрій святковий, піднесений, що досягається майс-

терним використанням авторкою чергування амфібрахія з дактилем. Відтак, співочий темп вірша підкреслює його гімновий характер, оду весні та життя.

У вірші центральною фігурою є ластівка як вісниця закінчення зими й початку теплих днів. Авторкою підкреслено, що ця тендітна пташка має почесну місію. Вона самовіддано прагнула донести щастя й радість діткам, які зачехалися тепла і яким її «Так не вистачало / в короткі дні зими і сльоти за вікном» [3, с. 9]. Ластівка принесла радість людям уже навіть своєю появою, а в майбутньому зігріє теплом власних майбутніх діток-пташенят, які виростуть на її батьківщині.

Основні постулати, котрими має керуватись письменник, який пише для дітей, були дуже точно викладені російським поетом українського походження Корнієм Чуковським. Класик назвав їх «Заповідями для дитячих поетів» [11]. Зауважимо, що Ольга Будугай свідомо, чи вслід внутрішньому поклику, змозгла дотриматись цих мистецьких вимог. Адже й віршам циклу «Святковий вінок» притаманні народо- та дитиноцентризм, абсолютна образність, музичність, ігровий елемент – якості, притаманні також і віршам для дорослих.

Отже, щоб не бути голослівними, спробуємо влаштувати невеликий тест творам поетеси. Поглянемо на них крізь теоретичну призму російського поета, літературознавця, критика. Для прикладу візьмемо вірш «Святковий вінок», який дав назву збірці [3, с. 17].

Відразу впадає в око висока образність-графічність, адже, за Корнієм Чуковським, «вірші, з якими художнику нічого робити, є непридатні для дітей ... У кожній строфі, а часом і кожному двовірші має бути матеріал для художника» [11, с. 182]. Графічність віршів Ольги Будугай для дітей, тобто здатність поезії одним-двома рядками дати матеріал для художника, підтверджена вдалими ілюстраціями до книжки художниці Лариси Посух із м. Кременець Тернопільської області. Лариса Дмитрівна проілюструвала усі художні видання Андрія й Ольги Будугаїв, оскільки всіх трьох митців протягом кількох років поєднав творча співпраця й взаєморозуміння. Сам юний читач теж може створити малюнок до віршика, який йому сподобався.

У поезії, що розглядається, навіть небагата уява малює Україну в образі чарівної Царівни, якій «Господь уплітає у віночок цвіт» [3, с. 17]. Цвіт конкретизований: червона калина, синій барвінок, мальви, оксамитові чорнобривці. Отже, у чотирьох рядках зображена картина: Всевишній-майстер, нахилившись над ніжною царівною, яка сидить на галявині квітів (у тексті цього немає, але до такого образу спонукає сильний образ цвіту, що нізвідки взятися не міг), плете вінок із різних квітів (малі діти можуть навіть не знати достеменно, як виглядає барвінок чи мальви, але якісь квіти вони точно уявлятимуть).

Друга строфа не бідніша образно, але зауважимо, що картина, «намальована» за першою строфою, не змінюється (продовжується вплітання квітів у вінок). З'являються додаткові образи – «золото пшениці» та «євшан-оберіг», що викликають інтерес юного читача. У третьому катрені спостерігаємо зміну ілюстрації – Вкраїна стоїть випроставшись, вона вбрана у вишиванку і ясними очима дивиться з-під святкового віночка на сонце.

Авторка бездоганно виконала «заповіді»-вимоги щодо образності, музичності. Безумовним підтвердженням цьому є факт покладення вірша «Святковий вінок» на музику композитором із м. Лозова Миколою Олексійовичем Ведмедерею, який створив аж два варіанти музики до цього тексту(!) [4]. Цьому твору притаманні естетична якість, позитивність.

«Порушення» можемо спостерігати лише у використанні рим (за теорією К. Чуковського, вони мають бути парними, близькими, якомога простішими, доступнішими дітворі), а також у щедрому використанні епітетів, які роблять сприйняття для дитини трохи складнішим.

Отже, вважаємо, що вірш «Святковий вінок», справляючи надзвичайно позитивне враження ще й через патріотичний відтінок теми, тест на «дитячість» пройшов. Щоправда, адресатом цього художнього послання Ольги Будугай є не дошкільнята, а діти молодшого й середнього шкільного віку.

До цього ж розряду можна віднести і вірш «Щедрий дуб», який дещо складний для малечі, але має сильні пізнавальні й естетичні якості, важливі для застосування у навчально-виховному процесі [3, с. 18].

Разом із тим у циклі є вірш-лічилочка «Дощик», що цілковито компенсує складність для найменших діток попередньої поезії [3, с. 13]. Жанр лічилочки відразу демонструє дотримання «ігрової» заповіді. Твір динамічний, веселий, легкий для вивчення й виконання навіть найменшими дітьми. Рима – бездоганно «дитяча», ритміка рівна. Лічилочку можна й проспівати, вона може стати матеріалом для гри, розваг малят.

Вірш «Собачий досвід» Ольга Будугай відносить до жанру бувальщини [3, с. 19]. Із огляду на образність – це один із найсильніших творів циклу. Адже крім предметів та явищ авторка використовує образи домашніх тварин. Домашні улюбленці відразу привертають увагу дитини. Уведений елемент пригоди з псом, що полонить юного читача, спонукає до прочитання бувальщини через дитячу цікавість. Твір має документальну основу, оскільки подібний випадок, описаний у поезії, трапився в Гуляйполі в роки дитинства авторки з її собакою Азкою. Власне цей вірш-бувальщина має всі жанрові ознаки байки.

Фабулою твору «Собачий досвід» є розповідь про необдуманий вчинок-порив «пса-героя Шарка» вигнати чужого kota з двору, комічна ситуація застряглого між дошками «Шарка-товстуна». Твір закінчується мораллю про те, «що недаремно кажуть люди: «Сім раз відмір, та раз відріж!» / Як будеш пильним ти усюди – / Собачий збережеш престиж!..» [3, с. 19].

Вірші Ольги Будугай – не кон'юнктура часу, не комерція чи спосіб уславлення. Це життєво необхідна умова душевної праці, виконання духовного обов'язку. Тому й виходять вірші такими простими й непідкупно правдивими, бездоганно грамотними та багатими за змістом. Кожен вірш – не легка прогулянка багатими стежками нашої милозвучної мови, а швидше цікаво проведений урок із засвоєння правил життя та світових законів. Більшість творів написані всередині 1990-х років у російськомовному Бердянську, але їхня мова не стилізована під українську, а справжня – чиста літературна, що репрезентує поетесу як щирого патріота, Українофіла.

Приємна риса авторського письма Ольги Будугай – обов'язкові заголовки, підписи, відкриті присвяти, датування та зазначення місця та часу написання. Це не лише правило доброго тону, а й показник дисципліни слова, а відтак і думки. Читачам та дослідникам це допомагає краще зрозуміти мотиви поезії авторки, манеру розкриття теми тощо. Зазначимо, що така особливість притаманна обом представникам сімейного творчого дуєту Будугаїв. «Поет світлої сили» (за переяславським науковцем і поетесою Наталією Павлик) Андрій Будугай також вирізняється високою дисципліною в оформленні думки та точністю письма [7, с. 129; 8].

Отже, бачимо, що досить невеликий за обсягом цикл віршів поетеси є неабиякою знахідкою для сучасної малечі. Вірші написані класичною живою художньою мовою, розмаїті тематично й жанрово. Ми пере-свідчилися, що із огляду на усталену думку про єдність форми та змісту поезії для дітей, Ольга Будугай «слухняно» дотримується всіх канонів такого специфічного, складного, малопоширеного письма.

Збірка має естетичну цінність, а дидактичний, виховний матеріал даного циклу – знахідка для працівників освітніх закладів. Не випадково учитель-методист вищої категорії Бердянської гімназії № 3 «Сузір'я» Алла Іванівна Рогозіна в 2011 році опублікувала конспект уроку літератури рідного краю в 5-му класі на тему: «Ольга Будугай. (Цикл «Джерельце»» [10].

У листі до родини Будугаїв від 20.03.2012 педагог ділилася враженнями про результати цього проведеного нею відкритого уроку, зазначила: «Діти із задоволенням працювали на уроці. Рольові ігри їм до вподоби. Вони були і лінгвістами, й літературознавцями, дослідниками й шукачами скарбів. Урок, як і його презентація, був високо оцінений. Ви знаєте, ілюстрації до віршів, які розглядалися на уроці, ми дібрали дуже схожі до тих, що в збірочці «Святковий вінок», хоч книжечка ця до рук мені потрапила зовсім недавно. Доброзичливі працівники Бердянської центральної міської бібліотеки віднайшли мені все, що було в них про Вас. Вдячна їм за таку увагу» [12]. Цикл «Джерельце» є складовою частиною збірки подружжя Будугаїв «Скарби Приазов'я» (м. Бердянськ, 2001).

До поетичної творчості Ольги Будугай Алла Рогозіна зверталася і раніше. Так, ще в 2003 році провела відкритий особистісно зорієнтований урок у 7-му класі Бердянської ЗОШ № 15 на тему: «Бердянськ у поетичній творчості Ольги Будугай. Література рідного краю» [9].

Учитель української словесності із м. Запоріжжя Наталія Миколаївна Антонова обрала темою одного із уроків літератури рідного краю патріотичну збірку Ольга та Андрія Будугаїв «Козацька літератка».

Мелодійність віршів для дітей поетеси Ольги Будугай сприяла тому, що багато з них надихнули на створення пісень таких композиторів, як вищезгаданий Микола Ведмедеря, а також бердянців Валентину Кірносому, Валентина Ізотова, Віктора Кірсу, гуляйпільців Богдана Бурбуру (керівника хору «Вольниця»), Ігоря Лазорика та ін.

Хочеться сказати ще кілька слів про саму авторку. Адже майстерно писати для дітей може тільки особлива людина, яка в такий нелегкий час зуміла зберегти високі ноти, найпрозорішу чистоту душі, без яких неможлива подібна творчість.

Ольга Дмитрівна Будугай – досвідчений науково-педагогічний працівник, кандидат філологічних наук, доцент, відомий діяч культури, поетеса. Її життєпис багатий, але зупинимось не на ньому. Спробуємо сказати, яка вона Людина. Слово – це те, що, мабуть, написано їй на роду. Саме слово зводить її з людьми. І контакти, створені нею в цій царині, найбільш міцні. У слові вона може найбільшою мірою розкрити свій високий потенціал і досягнути вершин. І в цьому її унікальність. Потенціал такого складу – залюблених у слово, але зрозумілих іншим, відкритих, дієвих, – сьогодні мало. Вона – як постійне нагадування сучасникам про красу здобутих у віках еволюції світлих традицій та високих моральних уставів. Про це свідчать такі рядки її вірша «Мрія про світле»:

Ціную вірші, як ікони, що несуть
Для душ згорьованих в безсмертя віру.
У вірші – промінь неба, вища суть,
І тільки вгору прагне кликати ліра.

Хотіла б я, щоб душі моїх слів
Для зцілення й любові лиш світили,
Щоб жоден склад у віршах не посмів
Служити сірій або чорній силі...

Молитвою до Світла стане склад,
Підтрима ближнього і сили дасть творити.
Ростуть рядки до сонця, ніби сад,
Майбутнім прагнучи в мистецтві жити [2, с. 20].

«Блискучий оратор» – це не про неї. Серед галасливих ведучих ток-шоу її годі й уявити. Вона – чарівливий промовець, чистота мовлення, мислення й мотивації якого полонять слухача, вводять у таємничий світ предмета розмови. А як вроджений, так і вироблений роками академізм дозволяє їй завжди триматися гідно, не опускаючись до ярмаркової полеміки. Водночас вражає її відвертість, активність та висока продуктивність, адже вона завжди встигає розказати багато й залучити співрозмовника (-ків) до активної співпраці. Крім особливостей душі, це ще й величезний досвід, здобутий за роки нелегкої праці в сфері культури та освіти.

Підсумовуючи, хочеться висловити надію, що Ольга Дмитрівна Будугай ще не раз порадує як юних, так і дорослих читачів чистотою своїх класичних віршів, сила яких – у любові.

Література

1. Будугай О. Квітни, Україно; Віра; Епоха козацька // Микола Ведмедеря. Безсмертники цвітуть : пісні для старшокласників та молоді [для голосу з букв.-цифр. позначенням партії супр.]. – Тернопіль : Підруч. і посіб., 2007. – 127 с.
2. Будугай О. Мрія про світле (Із циклу «Соняшники батьківської ниви») // Ольга Будугай, Андрій Будугай, Сергій Литвиненко. Слова – світи: [збірка поезій та прози]. – Переяслав-Хмельницький: Вид-во ПП «СКД», 2010, – 144 с. – С. 20.
3. Будугай О., Будугай А. Святковий вінок : [збірка творів для дошкільнят і школярів] / Ольга Будугай, Андрій Будугай. – Переяслав-Хмельницький, 2009. – 64 с.
4. Будугай О. Святковий вінок // Микола Ведмедеря. Барвистий віночок : пісні для дітей почат. кл. [для голосу з букв.-цифр. позначенням партії супр.] / Микола Ведмедеря. – Тернопіль : Підруч. і посіб., 2008. – 95 с.
5. Ключек Г.Д. Концепція реформування літературної освіти в середній школі (предмет – українська література) (Коментований варіант) // Дивослово. – 2011. – № 10. – С. 4–16.
6. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка]. – К. : Академія, 2007. – 752 с.
7. Павлик Н. М. Маєстат духовного двокрилля (Андрій Будугай, поет. Ольга Будугай, поетеса, прозаїк) / Павлик Н. Література Переяславщини. Сучасність : Літературно-критична монографія. – Переяслав-Хмельницький : Вид-во КСВ, 2013. – 192 с. – С. 129.
8. Павлик Н. М. Маєстат духовного двокрилля / Код доступу : <http://www.zounb.zp.ua/node/1422> .
9. Рогозіна А. І. Бердянськ у поетичній творчості Ольги Будугай (література рідного краю) : особистісно зорієнтований урок літератури в 7 класі / Код доступу : <http://www.zounb.zp.ua/node/1408> .
10. Рогозіна А. І. Ольга Будугай. «Джерельце». 5 клас / Література рідного краю в навчальних закладах Запорізької області : посібник для вчителів і студентів-філологів // [ред.-упор. С.С. Журавльова, О.І. Харіна]. – Бердянськ, 2013. – 304 с. – С. 239–245.
11. Чуковский К. От двух до пяти. – М. : Детгиз, 1963. – 195 с.
12. Лист А.І. Рогозіної до родини Будугаїв від 20.03.2012. – Архів сім'ї Будугаїв.